

Исак Бабел - „Вдъхновение“

ГРИШЧУК

Второто ни пътуване из околността завърши зле. Бяхме ходили да търсим фураж и по обяд се връщахме. Гърбът на Гришчук кротко се поклащаше пред очите ми. Преди да стигнем селото, той внимателно положи юздите, въздъхна и взе да се смъква от капрата. Свлече се на коленете ми и се изпъна напъйко през бричката. Изстиващата му глава се люшкеше, конете вървяха бавно и жълтеникавото було на покоя се слягаше на лицето му като саван.

– От глад – любезно отговори той на уплашения ми вик и изтощен затвори клепачи. Така влязохме в селото, с кочияша, опънат по цялата дължина на колата.

Вкъщи го нахраних с хляб и картофи. Той яде вяло, дремеше и се поклащаше. После излезе наред двора и се просна на земята, разперил ръце, с лицето нагоре.

– Ти все мълчиш, Гришчук – упрекнах го задъхан, – как да те разбере, мъчителни Гришчук?...

Той нищо не каза и отвърна от мен глава. Едва през нощта, когато лежахме на сеното и се топлехме заедно, научих една от главите на неговата глухоняма история.

Руските пленници подсилвали съоръженията на брега на Северно море. По време на полските работи ги подбрали към вътрешността на Германия. Гришчук се случил при някакъв самотен и побъркан фермер. Безумието му се състояло в това, че мълчал. С бой и глад той научил Гришчук да му говори със знаци. Четири години мълчали и живели сговорно. Гришчук не научил езика, защото не го чувал. След германската революция си тръгнал за Русия. Стопанинът го изпратил до края на селото. При големия друм се спрели. Немецът посочил църквата, сърцето си, безпределната и пустинна синева на хоризонта. Положил прошарената си чорлава и безумна глава на рамото на Гришчук. Постояли така в безмълвна прегръдка. После немецът махнал с ръце и побягнал обратно – с бързи, немощни, сплитаци се крачки.

(1923)

БЯХА ДЕВЕТИМА

Деветима пленници не са вече сред живите. Усещам го в сърцето си. Когато Голов, взводният командир, сормовски работник, уби дългнестия поляк, казах на началник-щаба: „Примерът на взводния деморализира бойците. Трябва да напишем придружителна бележка за пленниците и да ги пратим в щаба за разпит“. Началник-щабът разреши. Извадих от чантата си молив и лист и извиках Голов.

– Ти гледаш света през очила – каза той и в погледа му имаше омраза.

– През очила – отговорих, – а ти как гледаш света, Голов?

– Аз го гледам през нещастния ни работнически живот – каза той и отиде при пленника, в ръцете си носеше полски мундир с провиснали ръкави.

Мундирът не беше по мярка на пленника. Ръкавите едва му стигаха до лактите. Тогава Голов опипа с пръсти егеровите му наполеонки.

– Ти си офицер – рече Голов, затулил с ръка очите си от слънцето.

– Не – чухме твърд отговор.

– Нашего брата не носим такива – избъбра Голов и млъкна.

Той мълчеше, потръпваше, гледаше пленника, очите му побеляваха и се изблещваха.

– Майка ми ги плете – твърдо каза пленникът.

Обърнах се и го погледнах. Беше младеж с тънка талия. На жълтите му бузи се къдреха бакенбарди.

– Майка ми ги плете – повтори той и сведе очи.

– Фабрична ти е майката – подхвана Андрюшка Бурак, румено казаче с копринена коса, същият, дето беше свалил панталона на умиращия поляк. Панталонът сега беше праметнат през седлото му. Андрюшка засмян отиде при Голов, деликатно взе мундира от ръката му, хвърли мундира на седлото си върху панталона, леко размаха камшика и потегли.

Слънцето се изля в този миг иззад облаците. То ослепително обгърна Андрюшкиния кон, веселото му препускане, безгрижното полюшване на рязаната му опашка. Голов с недоумение загледа отдалечаващия се казак. Извъртя се и ме видя как правя списък на пленниците. После видя младежа с къдравите бакенбарди. Той вдигна към Голов спокойните очи на снизходителната си младост и се усмихна на неговото объркване. Тогава Голов сви ръце на фуния и викна: „Републиката ни още е жива, Андрей. Рано е за делба. Давай вехториите!“.

Андрей хич не се впечатли. Той яздеше в тръс и кончето му енергично отмяташе опашка изпод себе си, сякаш ни отпъждаше.

– Измяна – пошепна тогава Голов.

Той изрече тази дума сякаш буква по буква и стана жалък, и се вцепени.

Сниши се на коляно, прицели се, стреля и не улучи. Андрей незабавно обърна коня и препус на право към взводния.

Руменото му ведро лице беше сърдито.

– Виж кво, земляк – кресна той звънливо и внезапно се зарадва на звука на силния си глас, – глей да не те цапардосам, мамка му. Имаш десетина шляхти да оправииш и каква врява дигаш. По стотина сме ги оправяли и не сме чакали на теб да помагаш... Като си работник, изпълнявай си задълженията...

Погледна ни победоносно и се оттегли от нас в галоп. Взводният не вдигна очи към него. Той си хвана с ръка челото. Кръвта му се лееше като дъжд по купа слама. Той легна по корем, изпълзя до потока и дълго държа в пресъхващото му корито разбитата си окървавена глава...

Деветимата пленници ги няма вече. Усещам го в сърцето си. Яхнал коня си, им направих списък, надлежно разчертан. В първата графа поредните номера, в другата – името и презимето, и в третата – военното поделение. Записах общо деветима. И четвъртият беше Адолф Шулмейстер, лодзински продавач, евреин. Той току се притискаше към моя кон и милваше ботуша ми с потръпващи галвовни пръсти. Кракът му беше счупен с приклад. Тънка следа оставяше строшеният му крак – като от ранено окуцяло куче; на щърбавата оранжева плешивина на Шулмейстер се пенеше искряща от слънцето пот.

– Вие сте Jude, пане – шепнеше той и трескаво галеше стремето ми. – Вие сте Jude – врещеше, пръскаше плюнка и се гърчеше от радост.

– Строй се, Шулмейстер – викнах му и неочаквано обзет от смъртоносна слабост, взех да се свличам от седлото и му казах задъхан: – Откъде знаете?

– Еврейският сладък поглед – изпищя той, подскачаше на един крак и влачеше подире си кучешката тънка следа, – сладкият ви поглед, пане...

Едвам се отървах от предсмъртната му суетливост. Свестяхах се бавно като след контузия.

Началник-щабът ми каза да имам грижата и препусна към поделението.

С възгата изтеглихме картечниците нагоре по възвишението като теленца. Те се движеха заедно в задружно стадо и утешително скърцаха. Слънцето заблещука на прашните им цеви. И аз видях дъга на желязото. Полякът, младежът с къдравите бакенбарди, ги гледаше със селско любопитство. Той се наведе напред и ми разкри Голов, който изпълзяваше откъм канавката внимателен и блед, с разкървавена глава и с винтовката в ръка. Протегнах ръце към Голов и викнах, но звукът се затлачи и набъбна

в гръкляна ми. Голов бързо гръмна пленника в тила и скочи прав. Учуденият поляк се извъртя към него, направи пълен кръгом като на строева подготовка. С бавно движение на отдаваща се жена вдигна и двете си ръце към тила, рухна на земята и умря мигновено.

Усмивка на облекчение и успокоение озари тогава лицето на Голов. То с лекота си върна руменината.

– За нашего брата не ни плетат майките такива гащи – рече ми лукаво. – Задраскай единия, дай бележка за осем души...

Дадох му бележката и казах с отчаяние:

– За всичко ще отговаряш, Голов.

– Ще отговарям – изкрещя той с неизразимо ликуване – не пред теб, очилат, пред своего брата, сормовския. Своите ще преценят...

Деветима пленници ги няма вече. Усещам го в сърцето си. Днес сутринта реших да извърша опело за убитите. В конармията няма кой да го направи освен мен. Отрядът ни спря за почивка в разрушен чифлик. Взех си дневника и отидох в цветната градина, засега оцеляла. Там растяха зюмбюли и сини рози. Започнах да си записвам за взводния и деветимата покойници, но шум, познат шум ме прекъсна веднага. Ординарецът Черкашин, мазникът в щаба, беше поел на поход срещу кошерите. Митя, руменият орловец, го следваше с димяща факла. Главите им бяха омотани с шинелите. Цепките на очите им блестяха. Безброй пчели оттласкваха победителите и умираха край пчелините. Изоставих писането. Ужасих се от многото опела, които ми предстояха.

(1923)

ПРИ ТАТО НИ МАХНО

Нощес шестима махновци изнасилили слугинята. Щом го научих сутринта, реших да видя как изглежда жена след шесткратно изнасилване. Намерих я в кухнята. Тя переше, сгърбена над легена. Беше дебелана с напращели бузи. Само бавното съществуване на плодородната украинска земя може да изпълни еврейката с такава кравешка жизненост. Нозете на момичето, тлъсти, керемидени, издути като гюлета, сладниково воняха на току-що срязано месо. И ми се стори, че от довчерашната ѝ девственост са останали само бузите, нажежени повече от всякога, и очите, сведени надолу.

Освен слугинята заварих в кухнята Кикин, куриерчето към щаба на тато Махно. Знаеше се, че не е съвсем наред и като нищо може да тръгне на ръце в най-ненадейния момент. На няколко пъти съм го заварвал пред огледалото. Изпружил крак със запретнат крачол, той си намигаше, тупаше се по голия момчешки тумбак, пееше бойни песни и правеше победоносни гримаси, от които си умираше от смях. Въображението му работеше с невероятен кипаж. Днес пак беше измислил нещо – налепваше на германска каска ивици златен станиол.

– Колцина те прекараха снощи, Рухля? – каза той и присви око да огледа украсената си каска.

Момичето мълчеше.

– Шестима те прекараха – продължи момчето, – а има някои женски – и за по двайсет ги бива. Вчера нашите момчета се скъсаха с една тукашна от Крапивно, та чак я зарязаха накрая, ама тя комай по-тлъстичка от теб...

– Донеси вода – каза момичето.

Кикин донесе от двора кофа вода. После изшляпа бос до огледалото, нахлупи си каската със златните ивички и внимателно се взря в отражението си. Огледалният му вид го заинтригува. Той пъкна два пръста в ноздрите си и жадно загледа как се променя формата на носа му от вътрешната деформация.

– Ще се махам от експедицията – обърна се към еврейката, – не казвай на никого, Рухля. Стеценко ще ме вземе в ескадрона. Там поне дават униформа и ще съм на почит, и ще си намеря бойни другари, не като тука, вехтошарска команда... Вчера като те хванаха, а аз те държах за главата, казах на Матвей Василич – кво става, викам, Матвей Василич, за четвърти път се сменят, само аз държа, нали. Вие втори път вече, Матвей Василич, пък аз, понеже съм малолетен и не съм от вашата компания, всеки може да ме прецака... Ти, Рухля, сигур го чу също тогава, като каза: Кикин, никой няма да те прецака, да минат първо всички дневални, тогава и ти... Ама пуснаха ли ме – как не... Чак когато те влачеха вече към горичката, Матвей Василич ми вика: върви сега, Кикин, ако желаш. Не, рекох му, Матвей Василич, след Васка не желая, после цял живот да си скубя косите... – Кикин изсумтя сърдито и млъкна. Легна на пода и се загледа в далечината – бос, дългнест, опечален, с гол тумбак и лъскава каска върху сламената коса. – Разправят хората за махновците, за техното геройство – обади се мрачно той, – обаче малко от малко да ги опознаеш, веднага ги виждаш, че всякой крие камък в пазвата...

Еврейката вдигна от легена зачервеното си лице, хвърли поглед към момчето и прекоси кухнята с онази трудна стъпка, каквато имат кавалеристите, когато след дълга езда стъпят на земята със схванати крака. Момчето остана само, огледа кухнята с отегчени очи, въздъхна, опря длани в пода, метна крака нагоре и без да мърда щръкналите си пети, бързо тръгна на ръце.

(1923)

СТАРАТЕЛНА ЖЕНА

Три махновци – Гнилошкуров и още двама – се наговориха с една жена за любовни услуги. Срещу кило захар тя се съгласи да приеме тримата, но на третия не издържа и се запремята из стаята. Изхвърча навън и в двора я срещна Махно. Той я фрасна с камшика си, та й сцели горната устна, изпати си и Гнилошкуров.

Това стана малко след осем сутринта, после денят мина в грижи и ето, вечер е, вали дъжд, ситен дъжд, шепнеш, непреодолим. Той шумоли отвън, пред мен виси на прозореца единствена звезда. Каменка е потънала в мъгла; живото гето тъне в жива тъма и в него неуморно шетат махновците. Нечий кон цвили тънко като скръб на жена, нейде в покрайнините скърцат безсънните тачанки и канонадата заглъхва, ляга си да спи на черната мокра земя.

Само на далечната улица пламти прозорецът на атамана. Като тържествен прожектор разсича той нищетата на есенната вечер и трепти в пръските на дъжда. Там, в щаба на тато, свири духов оркестър в чест на Антонина Василичевна, милосърдната сестра, която за първи път ношува у Махно. Меланхоличните плътни тръби бучат все по-силно и партизаните, скупчени под прозореца ми, слушат гръмките напеви на старинните маршове. Те са трима под моя прозорец – Гнилошкуров с приятелите си, после идва Кикин при тях, буйното казаче. Той размята крака във въздуха, ходи на ръце, пее и врещи и едва се умирява – като след припадък.

– Овсяница – шепне изведнъж Гнилошкуров, – Овсяница – казва той с тъга, – как е могло така да стане, когато тя подир мен оправи двамата съвсем благополучно... Дори се запасвам аз, а тя така ми подмята, на възраст сте, вика, мерси ви за компанията, вие сте ми приятен... Анеля, вика, се казвам, това ми е името – Анеля... Та тъй ми се струва, че тя на сутринта се е наяла с гаден треволяк и ей ти го Петка й скочи за зла врага...

– Петка й скочи – каза петнайсетгодишният Кикин, седна и запали цигара. – Човече, вика му тя на Петка, бъдете тъй любезен, сетните си сили губя, и като рипне, като се

завърти на винт, момчетата разперили ръце, не я пушат от вратата, а тя не, та не... – Кикин стана с грейнали очи и прихна. – Тича тя, а пред портата тато... Стоп, й вика, вие, без съмнение, сте венерическа, тук на място ви посичам, и като я фрасне, тя пък май иска нещо свое да му каже.

- Обаче да ви река – намесва се тук и го прекъсва замисленият и нежен глас на Петка Орлов, – обаче да ви река, има си алчни хора, има си безмилостно алчни... Рекох й: ние сме трима, Анеля, вземи си дружка, поделете си захарта, тя ще ти помогне... Не, вика, на себе си разчитам, че ще издържа, три деца имам да храня, да не съм някоя девица...

– Старателна жена – увери го Гнилошуров, все тъй седнал под прозореца ми, – старателна до последно...

И млъкна. Чух отново шума на водата. Дъждът все така бъбли и хленчи, и стене по покривите. Вятърът го подхваща и го огъва встрани. Тържественото бучене на тръбите замлъква в двора на Махно. Светлината в стаята му на малява наполовина. Тогава стана от пейката Гнилошуров и преломи с тялото си мътното блещукане на луната. Той се прозя, повдигна си ризата, почеса си корема, неочаквано бял, и се запъти към плевнята да спи. Нежният глас на Петка Орлов се понесе подире му.

– В Гуляй поле живееше един другоземец Иван Голуб – каза Петка, – хрисим селянин, трезвен, работата му спореше, изпотрепваше се от труд и умря от пресилване... Жалеха за него хората в Гуляй поле и всички от селото го из проводиха на гробището, хем другоземец беше, ама всички...

Петка вече беше стигнал до вратата на плевнята и бръщолевеше там за умрелия Иван, ломотеше все по-тихо, все по-сърдечно.

– Има си безмилостни хора – отговори му Гнилошуров, заспивайки, – има си, вярно... Гнилошуров заспа, с него и другите двама, само аз останах на прозореца. Очите ми питат безгласната тъма, звярът на спомените ме дере и сън не ми идва.

...Тя седеше сутринта на главната улица и продаваше горски плодове. Бойците й плащаха с махновски хартийки. Тялото й беше пухкаво, леко тяло на блондинка. Гнилошуров, изпъчил корем, се припичаше на пейката. Той дремеше, чакаше и жената бързаше да разпродаде стоката, поглеждаше го със сините си очи и лицето й порозовяваше в бавна, нежна руменина. – Анеля – шепна нейното име, – Анеля...

(1928)